

Ceļakājai

Pašapziņas trūkumam ir daudz seju. Vairums sieviešu pazīst nedrošības sajūtu, kas iesniedzas visdažādākajās jomās un bieži nav skaidri aprakstāma vai definējama.

Pašapziņas trūkums izpaužas tādejādi, ka sievietes apšaubā savas spējas, neuzdrīkstas attīstīt un izmantot savus talantus un dotības. Tas izpaužas tādejādi, ka sievietes paliek savu neīstenoto dotību sastrēguma gūstā, nerod izeju un cieš no hroniskas neapmierinātības vai krīt depresijā. Pašapziņas trūkums izpaužas tādejādi, ka sievietes nīkst indīgā gaisotnē, pēkšņi kā apsēstas ņemas polemizēt un uzlabot, dzen sevi vienā krīzes maratonā pēc otra, taču joprojām ir pārliecinātas, ka kaut ko dara nepareizi. Tas izpaužas tādejādi, ka sievietes cenšas, cik spēj, negūstot pat niecīgāko uzslavu, atzinību vai balvu, vēl vairāk, pieņem šo pašatdeves un atbildības neatbilstību kā pamatotu un taisnīgu.

Bet pašapziņas trūkums izpaužas arī tādejādi, ka sievietes gūst visaugstākos sasniegumus un tomēr nebeidz apšaubīt savu kompetenci. Tas izpaužas, nemitīgi svaidoties starp bramanīgām fantāzijām tikt galā ar visu, kontrolēt visu un dzīvošanu savas nepilnvērtības bezdibeni, izjūtā, ka nekam neesi derīga. Tas izpaužas arī nenogurdināmā tieksmē pēc perfekcijas, vienai, vai tā būtu perfekti funkcionējoša ģimene, perfekta profesionālo pienākumu izpilde vai pastāvīga dziņa iegūt perfekti veidotu ķermeni.

Galū galā pašapziņas trūkums izpaužas arī, nemitīgi demonstrējot ār pasaulei savu spēku, autonomiju un pašpārliecinātību, negaidot nekādu palīdzību no malas, kur nu vēl pieņemot tādu, bet šāds uzvedības modelis īstenībā ir tikai tās pašas medaļas otra puse, proti, apliecina dziļu nedrošību savas pašvērtības izjūtā.

Visbeidzot pašapziņas trūkums fiksējas tādejādi, ka sievietes tur muti un sakož zobus, kad vajadzētu pašpārliecināti un pašapzinīgi paust savu viedokli un cīnīties.

Lai ceļakāju piepildītu līdz galam: sievietes, kas cieš no pašapziņas trūkuma, ir pilnīgi normālas. Viņas atbilst normai.

Sievietes devalvēšanai ir senas tradīcijas. Patriarhālās struktūras parūpējušās, lai sistemātiskā devalvēcijas procesā sievietes spēks gandrīz visās jomās tiktu iznīdēts vai izkropļots līdz nepazīšanai.

Veselīgas pašapziņas veidošana izriet no tā, vai izdodas attīstīt savas pašvērtības izjūtu. Bērns izjūt sevi un savu vērtīgumu, raugoties spogulī, ko veido tuvāko saskarsmes personu reakcija. Šī pieredze veido sākotnējo bāzi. Bērnam augot, viņš uzzina vairāk par savu vērtību, sprieždams pēc reakcijas, ko izraisa plašākā sociālā vidē. Mūsu patriarhālajā iekārtā sievišķība tiek instrumentālīzēta vai funkcionalizēta, lai apkalpotu vīriešu vajadzības un būtu tiem noderīga. Šis process iedarbojas kā smadzeņu skalošana un noved pie tā, ka augošā meitene jūtas principā nevērtīga un nepareiza.

Aizvien vēl nav plaša sieviešu lomu spektra, kurā sieviešu spējas varētu izpausties pilnā apjomā. Trūkst piemērotu paraugu, kas meitenei rādītu, kā sieviete var izglītoties un attīstīties atbilstoši saviem īpašajiem dotumiem. Sievišķajā dzīves shēmā daudzas joprojām par drošāko veidu, kas garantē atzinību, uzlūko to, ka sieviete principā gatava uzņemties seksuāli stimulējošu lomu vai

nodoties aprūpes, kopšanas un apkalpošanas funkciju veikšanai. Un tādejādi viņas paliek sen pārbaudītas tradīcijas gultnē, kas jau pēc būtības ir sašaurināta un apcirpta.

Tāpēc, ja kāda sieviete cieš no pašapziņas trūkuma vai pārmerīgas dziņas pēc perfekcijas, viņa nebūtu vērtējama kā «greizi centrējusies» vai slima. Gluži otrādi: šāda reakcija uz slimīgiem apstākļiem ir augstvērtīgs psihiskās veselības pierādījums. Tas iespaidīgi ilustrē, ka turpinām sevi glabāt iekšēju zināšanu vai atceri par mūsu pašvērtību, kuru mums dāvājis radītājspēks. Šis dāvanas nonievāšana liek mums ciest un spiež reaģēt. Tātad nemaz tik vienkārši nesamierināties, ka mūsu dārgākā manta tiek devalvēta. Tāpēc pašapziņas trūkuma radītās kaites būtu jāsaprot kā caurcaurēm veselīgs impulss, par kuru mēs varam pat priecāties.

Ja kafijas dzirnaviņas tikai rūc, bet pupiņas nemaļ, mēs lasām lietošanas pamācību. Ja dators streiko, vēršamies pēc palīdzības pie informātikas inženiera. Turpretim, ja nokļūstam psihiskas dabas grūtībās un gandrīz vairs nejaudājam puslīdz apmierinoši sakārtot savu dzīvi, tad, gluži iespējams, vadāmies pēc priekšstata, ka dotajā gadījumā ir runa par individuālu defektu, kas mūsu sliktā izejmateriāla dēļ nav novēršams.

Tipisks sievišķīgas uzvedības piemērs ir pašapsūdzība. Mēs pārmetam sev, ka kafijas pupiņas nemaļas, pat nepalūkojušās, vai asmens vispār griežas. Bet, konstatējušās, ka asmens ir notrulinājies, bloķēts vai tā tur nav vispār, vienalga jūtamies vainīgas. Vairums sieviešu izrāda milzīgu gatavību uzņemties vainu. Dažām šī tieksme aiziet tik tālu, ka viņas nespēj iztikt bez vainas apziņas pat tad, ja jūtas visnotaļ labi un nemaz ne vainīgas. Un tieši savas vainas izjūta traucē mums īsti ielūkoties notiekošajā, liek nodurt skatienu, iekams esam sevi izpratušas.

Ir uzvedības izpausmes, kuras nav saprotamas, neieskatoties kafijas dzirnaviņu lietošanas pamācībā, un iespējamie funkcionālie traucējumi nav novēršami. Bez šaubām, būtu vienkāršāk un tas arī pilnībā atbilstu patriarhālās iekārtas būtībai, ja sievietes arī turpmāk atrastos viegli narkotizētā stāvoklī un netiktu uz pēdām īstajiem cēloņiem. Var droši apgalvot: jo mazāk mēs zinām par sevi, jo mazāk atklājam savas dotības, savu spēku un savu dziļo iekšējo zināšanu. Turpretim, jo vairāk mums izdodas apjēgt dziļākās sakarības, kuru rezultātā esam zaudējušas savu pašapziņu un pašpārliecinātību, tādejādi pazaudējot pašas sevi, jo skaidrāk saprotam, kas būtu darāms, lai atrastu atpakaļceļu.

Šis ceļš ir garš un bieži vien mokošs. Kopš sievietes sākušas runāt par sev atvēlēto lomu un savu dzīves situāciju, kā arī skaļāk paust savu nepatiku, pat niknumu, dzimumspecifiskās pašsaprotamības sākušas ļodzīties. Sieviešu kustība tomēr ir šo to iekustinājusi. Bet daudz kas, ko sievietes lūko iekustināt, joprojām strēgst vecajās, iesīkstējušajās normās, pēc kurām iecirtīgi vadās ne tikai vīrieši, bet arī pašas sievietes. Patriarhāts aizvien vēl stingri sēž sedlos, sievietes devalvēšana un diskriminācija turpinās. Skaidrs, ka brīvprātīgi no privilēģijām neatsakās, un vienlīdz skaidrs, ka daudzām sievietēm nenākas viegli pieņemt kritisku skatījumu, jo tad, visai ticams, ļoti daudzas ierastas lietas ir pa visām šuvēm. Un dažkārt vispār neizdodas pakļaut kritiskai analīzei pašas dzīvi, tās ievijumu patriarhālajā iekārtā un ar to saistītos aizvainojumus un sūrmī. Klajā nākusi patiesība var izrādīties pārāk sāpīga. Es spēju to saprast.

Manis pašas piedzīvotais ir mācījis iecietību. Lai arī gadu desmitus nodarbojos ar sieviešu tēmām, atkal un atkal atklāju jaunas jomas, kuras līdz šim esmu bēdzinājusi tumšos kaktos. Tā nu šī

drāma «būt sievietei» tikai pakāpeniski man atsedzas pilnā vērienā un dziļumā, tikai palēnām esmu sākusi saprast, ko nozīmē būt sievietei šajā sabiedrībā. Jādomā, es nemaz neizturētu daudzus aizvainojumus un sāpinājumus, ja tie man atklātos uzreiz visā apjomā un pati nebūtu tuvojusies šai tēmai maziem soliņiem. Turklāt iepriekš vajadzēja apzināties un sajust, ka apkārt ir sievietes, kas pavadis mani sāpīgajos apskaidrības brīžos.

Lai nerastos pārpratumi: meitenes gadus man nekad nav nācies būt pakļautai vīrieša patvaļai, nedz arī vēlāk tikt ļaunprātīgi izmantotai seksuālā ziņā. Runāju tikai par pilnīgi ikdienišķiem aizvainojumiem, pašsaprotamiem izkropļojumiem, kas notiek pilnā atklātībā un īstenojas gluži dabiski, neizraisot nekādu publisku ievēribu. Ne pārāk sen saulainā svētdienā zvilnēju savā guļamkrēslā un lasīju Kristas Mulakas grāmatu «Meitene bez rokām»¹. Pēc tam visu nakti man nāca vēmiens.

Dažas autore varu dēvēt par savām vecmātēm, viņas man palīdzējušas izbrīvēt un izvilkt līdz apziņas līmenim to, kas pirmāk bija izolēts, aizbīdīts un dziļi norakts. Viņas ir manas tuvākās uzticības personas, manas draudzenes – arī, ja personīgi tās nepazīstu. Milzīgi palīdzējušas arī tās sievietes, ar kurām mani saista sirsnīga, dažkārt pat gadu desmitiem ilga draudzība. Viņu pavadībā es varēju uzsākt ceļu, lai atkal sev tuvinātos un meklētu savu būtību. Brīžiem maldījos apkārt un virzījos likločiem. Taču vienmēr jutu, ka mani sargā un atbalsta palīdzes – citas sievietes.

Zinu, ka iekšēja dziedāšanās parasti iespējama tikai citu sieviešu pavadībā. Nebūt negribu izolēt vīrieti no šā procesa, taču viņš uzkrājis principiāli citādu pieredzes fonu un gadījumos – bet tādi ir bieži –, kad niknums pret vīriešu dominanci un kundzību sparīgi izlaužas ārpus, katrs vīrietis jūtas personiski aizskarts un apsūdzēts – pat tad, ja savā personīgajā dzīvē tālu distancējas no

visādiem patriarhāliem gājieniem. Galu galā ir daudzi vīrieši, kurus patriarhāts nomoka, pazemo un sāpina – polemika viņiem rūpētu ne mazāk kā mums. Bet arī viņi balstās gluži citādā dzīves pieredzē – par spīti visam, tie ir un paliek uzvarētāju dzimuma pārstāvji. Un varbūt pat labi, ja sākumā dzimumspecifiski izrunāsim visu, kas runājams, pašu starpā, māsīgi pavadīsim cita citu un sagremosim savus aizvainojumus. Nevis, lai izolētu vīriešus, bet nolūkā pašizolēties, jo šādi varēsim labāk izjust mūsu īpašo būtību, mūsu sievišķību. Nevis, lai censtos nošķirt dzimumus, bet tāpēc, lai gala rezultātā tiektos pēc īstas, līdztiesīgas partnerības, kas būtu brīva no pagātnes slāņojumiem un nenomaksātiem rēķiniem.

Pašas piedzīvotais licis man saprast, cik svarīga katrai sievietei viņas dvēselisko aizvainojumu pārstrādes gaitā ir otras sievietes klātbūtne, un tāpēc vēlos paust plašāk šo manis uzkrāto palīdzības un atbalsta pieredzi, dalīties tajā ar citām sievietēm.

Mans mērķis ir noskaidrot cēloņus, kuru dēļ esam paspēlējušas vai daļēji zaudējušas savu pašapziņu, pašvērtības izjūtu un spēju būt pašām, mans mērķis ir parādīt, kas mums jādara, lai visu to atgūtu.

Tāpat arī izmantošu pašas pārdzīvoto, lai piedāvātu elementāro psiholoģijas vienreizvienu, proti, tādu kā minipamācību kafijas dzirnaviņu lietošanā. No tās varēs atvasināt arī slēptos iemeslus, kādēļ joprojām ir daudz tādu sieviešu un vīriešu, kas ieinteresēti, lai sievietes arī turpmāk atstātu novārtā savas autonomijas un pašnoteikšanās spējas.

Vēl daži vārdi par sevi. Ja šeit, tāpat kā agrākajās grāmatās, stāstu kaut kādus piemērus no savas dzīves, tas nenozīmē, ka neapziņos briesmas tikt aplami interpretētai. Manu atklātību var

tulkot kā «zīmēšanos» vai pat kā neirotisku vajadzību virpuļot narcisiskās piruetēs. Rūpes par manu garīgo veselību ir pārspilētas. Meklējot piemērus pašas pieredzē, es vados pēc pilnīgi citiem apsvērumiem. Pirmkārt, rakstišanu es izjūtu kā sarunu. Daudzas sievietes piedzīvojušas līdzīgus gadījumus. Tātad nekādus personiskos noslēpumus es neizplāpāju. Daudzām tā būs tikai sevis pazišana, taču no saudzīgas distances, kas ļaus viņām labāk pārskatīt savu situāciju un atvieglos nepieciešamos soļus tās mainīšanai.

Otrkārt, es nepavisam nevēlos slēpties aiz speciālistes fasādes. Rakstot šo grāmatu, gribēju izskatīties tāda, kāda esmu. Un tad īsti vietā ir neslēpt savu nepietiekamību, savas pūles un cīņiņus, atziņas un izrīcības. Pats par sevi saprotams, šeit piedien arī godīga atzišanās, ka dzīvē, pēc visa spriežot, no tā nekur nesprukt: teorētiski cilvēks var lieliski saprast visu notiekošo, bet praktiski tas viņam nebūt netraucē vienmēr no jauna taustīties apkārt pēc vecās shēmas. Visi turpmākie stāsti ir īsti, bet visi jau pārciesti, nepiepildāmās vēlmes izsapņotas. Rūgtums ir pārgājis, un dusmu asni sen nokaltuši.